

ДУХОВНОТО НАСЛЕДСТВО НА НОВОЗАВЕТНАТА МЪДРОСТ

Светла Шапкалова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В доклада се представя Христовата мъдрост като духовна ценност в Новозаветното наследство. Изследването е направено от позицията на теологията и науките за културното наследство. Теоретичната рамка е изградена върху коментар на Христовата мъдрост, изказана в Новия Завет.

Научната идея е да се представи мъдростта в християнско догматично естество, като се посочат конкретни Новозаветни стихове. Методологията на изследването е свързана с проучването на мъдростта като нематериална културна ценност, която всеки сам съзнава и развива.

Важна задача е представяне на мъдростта в табличен вид. Тя се разглежда като нематериално културна ценност, изявена в догматичните християнски виждания. Изводите са направени на базата на изконните Новозаветни представи за мъдростта и настоящите житейски потребности, в контекста на религиозното наследство.

Ключови думи: духовна ценност; Новозаветна мъдрост; религиозно наследство; съвременни представи; Христовото учение

ВЪВЕДЕНИЕ

Мъдростта е нравствена категория, обект на изследователски интерес от различни изходни позиции. Най-често с нея занимават философската, теологичната, етичната и културологичната наука. Тук се разглежда като ценност с нематериална културно измерение, защото определя вечното познание на първите причини от битието. Най-популярно в научен план е категорията *мъдрост* да се свързва с философската мисъл. Според Платон¹ само хората могат да мъдруват, защото Бог има пълното познание, а животните са лишени от разум. Великият мислител свързва мъдростта с търпението и казва: „В основата на всяка мъдрост е търпението“. Неговият ученик Аристотел² твърди: „Мъдростта е най-точната наука“. В крилатата мисъл за мъдростта на Есхил³, цитирана често и досега, се казва: „Мъдър е този, който знае не много, а нужното“.

Настоящият доклад не претендира за нова научна парадигма, но е опит за едно добре систематизирано представяне на мъдростта в интердисциплинарна посока от позицията на теологичното духовно познание, съвременната религиозната антропология и нематериалното културно наследство. Изследователската хипотеза се свързва с асимилирането на Христовата мъдрост като нравствена потребност, придобита чрез Новозаветно наследство. Тя се определя и като духовна добродетел, защото има способността да се изживява със сърцето, но в съчетание с разума. Всеки има свобода в избора си при оформянето на своя мироглед. Мъдростта е и средство за придобиване на духовна кротост. „Който между вас е мъдър и изкусен, нека покаже чрез своето добро поведение делата си в кротост и мъдрост“ (Ияк: 3:13) (Biblia, 1998, p. 1368).

Първа научна задача в изследването е обяснението за Божията мъдрост като непреходна ценност в духовното наследство. За християните Иисус е възплътената мъдрост. „От Него сте и вие в Христа Иисуса, Който стана за нас премъдрост от Бога, и правда, и освещение, и изкупление“ (1 Кор. 1:30) (Bibliia, 1998, р. 1407). В този стих ясно е съобщено, че самият Господ Иисус е част от премъдростта Божия, осъществена чрез изкупителното дело. Дискусията за мъдростта е свързана със земния живот, но е и път към Вечния. Приносен момент е систематизирането на Новозаветните цитати в табличен вид. Направен е и опит да се обясни важното значение на мъдростта, според учението на християнската църква „А мъдростта, която иде отгоре, е първом чиста, после мирна, снисходителна, отстъпчива, пълна с милосърдие и с добри плодове, безпристрастна и нелицемерна“ (Иак: 3:17) (Bibliia, 1998, р. 1368).

В съвремението се изказват множество мнения относно религиозната принадлежност и мнозина твърдят, че това е без значение, защото всички религии имат нравствени-етични учение. Християнската религия се различава в приемането на Иисус не само като духовен авторитет на ценности, но и като Спасител, защото: „Никой не дохожда при Отца, освен чрез Мене“ (Иоан. 14:6) (Bibliia, 1998, р. 1317). Той дава мъдрост, а с опознаването Му и възможност за Вечен живот, „щото Бог на Господа нашего Иисуса Христа, Отец на славата, да ви даде дух на премъдрост и откровение, за да Го познаете“ (Еф. 1:17) (Bibliia, 1998, р. 1439). Тук се набляга на връзката между автентичното Христово учение и правилната практика на мъдростта, приложена в християнския живот. Хората пренебрегват теоретичната постановка, в търсене на практическата религиозност, но за да се разбере Божията воля, трябва първо да се осъзнае дълбочинно Христовата мъдрост.

МЕТОДОЛОГИЯ

Видимо във взаимоотношенията с Бога и ближните се проявява и мъдростта. Тя има способността да променя мисленето на човека. Може да развива вярата му, която се извява в реалния живот с практическата култова религиозност. Използваните методологични инструменти са: намирането, преброяването и подреждането на точните Новозаветни цитати за мъдростта. Прави се и обследване с кратък анализ, синтез и коментар на Христовото смиреномъдрие. Обобщават се заключенията относно нравствените измерения на Новозаветната мъдрост.

ВЪВЕДЕНИЕ

За човечеството християнската религия продължава да е с водещо значение, защото е най-голямата в световен мащаб. Тя има планетарно значение, защото дава право на свободен избор на човека. Християнският хуманизъм е и в центъра на културното измерение на съвременната цивилизация. Достигането на индивида до собствената му житейска мъдрост е в резултат на духовно възпитание, богословски търсения и индивидуален опит. В наръчника по аполо-

гетика⁴ авторите споделят доста различни мисли в защита на съществуването на Бога, което повлиява и житейския мироглед. Ключов стих за християнската апологетика е: *„А почитайте със сърцата си Христос като Господ, като бъдете винаги готови да отговаряте с кротост и страхопочитание“* (1 Петр. 3:15) (Bibliia, 1998, р. 1373). Най-влиятелната фигура от епохата на Просвещението, Волтер⁵, сравнява подредеността на Вселената с часовников механизъм и споделя, че не е възможно това съвършенство да се направи без часовникар. Твърдението доказва великата роля на творческото начало на Бога – няма творение без Творец (Velichkov, Marinov, 2006, р. 18).

ИЗЛОЖЕНИЕ

Мъдростта може да се разглежда от различни изходни позиции и всеки има интерес към нея. Народопсихологията я формулира в пословичен вид: *„Утро-то е по-мъдро от вечерта“*; *„Докато мъдрите се намъдруват, лудите се налудуват“*; *„Мъдри събират, луди пилеят“*; *„Лудо давало, мъдро вземало“*⁶. От съкровищницата на човешкия опит се изказват универсални истини, с прости думи, но дълбоко въздействащи. Голяма е честотата на пословиците и поговорките, които съдържат концепта за мъдрост, демонстрират важността, която българският народ придава на тази духовна ценност, плод на вековния национален и общочовешки опит. Копнежът по справедливостта и твърдата увереност, че нищо не може да се скрие завинаги, отговаря на евангелския трактат: *„Понеже няма нищо тайно, което да не стане явно, нито пък скрито, което да не стане известно и да не излезе наяве“* (Лука. 8:17) (Bibliia, 1998, р. 1436). Посочените пословици са свидетелство, че всеки човек интуитивно се стреми към мъдростта и я осъзнава като добродетел, но в Новозаветния текст се открива и нейната духовна мощ и спасителна реалност в лицето на Христовата мъдрост.

БОЖИЯТА МЪДРОСТ

Християнската религия е висш етап за развитие на човека, който осъзнава идеята за служене на Бога, без да се отнема неговата свободна воля. Приобщаването към Бога със силата на любовта създава условия за развитие и утвърждаване на добродетели. Божията мъдрост е свързана с осъзнаването на факта, че всички земни блага са създадени от Бога за хората. Тук спадат и духовните ценности като придобивка на качествата на характера. В християнската догматична мисъл Божията мъдрост е над светската. *„Защото Христос не ме прати да кръщавам, а да благовестувам, и то не с мъдри думи, за да не се обезсили кръстът Христов“* (1 Кор. 1:17) (Bibliia, 1998, р. 1406).

От богословска гледна точка Христовата мъдрост е различна от светското познание и се обяснява с осъзнаването на Бога. Следвайки тази позиция, всеки, който иска да живее по Божията мъдрост, е добре да я изчува чрез библийското слово. Начинът, по който Бог избира да общува с хората, е чрез Логоса на мъдростта. Новозаветният текст обещава, че всекиб който търси и иска от Бога, получава: *„за това, и ние, от деня в който сме чули, не преставаме да се молим за вас и да просим от Бога да изпълните с познанието на неговата воля във все-*

ка премъдрост и духовно разумеие“ (Кол. 1:9) (Bibliia, 1998, р. 1450). Който се обръща към Бога, трябва да се подхожда с вяра, че Той съществува и да се довери: „А без вяра не е възможно да се угоди Богу; защото оня, който дохожда при Бога, трябва да вярва, че Той съществува и награждава ония, които Го търсят“ (Евр. 11:6) (Bibliia, 1998, р. 1480). Божията мъдрост се свързва и с житейския опит: „А Младенца растеше и крепнеше духом, като се изпълняше с мъдрост; и благодат Божията беше върху Него“ (Лук. 2:40) (Bibliia, 1998, р. 1260). Самият Иисус минава по житейския път, наситен с трудности. Човешкият опит се оказва успешен начин за поука от грешните постъпки и помисли. Това е и добър обучителен метод, който помага в индивидуалното развитие на личността.

В християнската доктрина се защитава твърдението, че човешкото същество е сътворено по образ и подобие на Бога. Всяко човешко същество е със строго индивидуална характеристика, но според богословските разбирания притежава посочената трисъставна същност. Съответно Божията мъдрост е и съставна част от човешкия характер, постижима от всеки един, защото сме подобни на Бога с пример за подражание в Христа. Познаването на Иисус Христос като Божия Син е част от възприемането на Божията мъдрост: „та, както е писано, „който се хвали, с Господа да се хвали“ (1 Кор. 1:31) (Bibliia, 1998, р. 1407). Постигането на Иисус като личен спасител е основна цел, която се преследва в земния живот. Тази дълбока мъдрост дава и отговор за житейския смисъл на личността. „Кой е тоя Цар на славата? – Господ на силите, Той е Цар на славата“ (Псалм. 23:10) (Bibliia, 1998, р. 641). Христос е Спасителят, Първосвещеникът, Избавителят от греха на Вселената, Той е справедливият Съдия, достойният пример за подражание.

Фиг. 1. Божията мъдрост

Според учението на християнската църква Иисус Христос е възплътеното слово на Бога, чрез Света Богородица. Той е изява на премъдростта Божия, проявена от любов към човечеството. Спасителят събужда божествените идеи в душите на хората, които се подготвят чрез действието на Светия Дух и образуват християнските общности. Настоящото изследване се фокусира върху значението на мъдростта като ценност за духовното развитие на личността, по примера на Иисус.

Мъдростта не се осмисля само във философските съчинения или светското познание, защото тя идва и от Божието Слово. Опознаването на Христос е свързано с доверяването му. Следва освобождаване от греха и личността не изпитва страх и вина, а придобива способност да живее свободно с натрупания си опит. Благодарение на познанието в библейския дух на мъдрост, с истинско духовно благочестие се стреми към Вечния живот.

НОВОЗАВЕТНАТА МЪДРОСТ

Новият Завет е част от библейския логос. Цялата ценностна система на човечеството е изградена върху библейския текст. Религиозните възгледи и представи на духовно търсещите вярващи от различни деноминации и общности се осланят на Библията. Определя се като книга с разнороден характер и голям обем, а за нейното възприемане са необходими духовна нагласа, молитвено доверие, достатъчно време, цялостно съсредоточаване, специална мотивация и правилен подход. Библейският текст съдържа информация за Твореца на невидимия и видимия свят; за целта и смисъла на човешкия живот; за миналото, настоящето и бъдещето на хората (Роров, 1997, р. 5).

Всички християни признават Новия Завет за боговдъхновено канонично писание. *„Всичкото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, изобличаване, изправяне и назидаване в правдата“* (2 Тим. 3:16) (Bibliia, 1998, р. 1467). В него се съдържат писания на първите апостоли и ранни ученици на Исус Христос, писани под въздействието на Светия Дух. Новият Завет представя учения и принципи, преподадени от Спасителя и апостолите Му, които помагат на хората да се завърнат към Бог Отец и да се сдобият с вечен живот.

Мъдростта в Новия Завет е съществена нравствена категория, която има духовно и морално значение, свързано с Божието откровение, което чрез Христос се дава на човечеството. Думата *„мъдрост“* се среща многократно в Новия Завет. Точният брой варира в зависимост от различните преводи. В Синодалния превод на Новия Завет се среща на 38 места (Konkordans, 2001, pp. 562–563). За потвърждение на изследователската хипотеза всички библейските цитати са обработени и дадени в табличен вид. Новозаветните книги са групирани в четири дяла спрямо техния вид. Това е голямо предимство и удобство за работещите с библейския текст, защото могат да се използва за други научни разработки. Тя показва всички библейски цитати от Новия Завет, където се споменава думата *мъдрост*. Използвани са стандартните съкращения на библейските книги. В това изследване няма възможност да се конкретизират и тълкуват всички фрази, а само тези със значение на духовната стойност и емоционалната ценност.

Таблица 1. Новозаветните цитати, където се среща думата „мъдрост“

ЗАКОНОПОЛОЖИТЕЛНИ	ИСТОРИЧЕСКИ	УЧИТЕЛНИ		ПРОРОЧЕСКИ
ЕВАНГЕЛИЯ ОТ МАТЕЙ, МАРКО, ЛУКА, ИОАН	ДЕЯНИЯ НА СВЕТИТЕ АПОСТОЛИ	СЪБОРНИ ПОСЛАНИЯ НА СВЕТИТЕ АПОСТОЛИ	ПОСЛАНИЯ НА СВЕТИ АПОСТОЛ ПАВЕЛ	ОТКРОВЕНИЕ НА СВ. ИОАН БОГОСЛОВ
Мат. 11:19; Мат. 12:42; Мат. 13:54	Деян. 6:3; Деян. 6:10; Деян. 7:10; Деян. 7:22	Иак. 1:5; Иак. 3:13. Иак. 3:15; Иак. 3:17	Римляни – няма.	Откр. 13:18
Марк. 6:2		1 Петров – няма.	1 Кор. 1:19; 1 Кор. 1:20; 1 Кор. 1:21; 1 Кор. 1:22; 1 Кор. 1:30; 1 Кор. 2:1; 1 Кор. 2:4; 1 Кор. 2:5; 1 Кор. 2:6; 1 Кор. 2:13; 1 Кор. 3:19; 1 Кор. 12:8	
Лук. 1:17; Лук. 2:40; Лук. 2:52; Лук. 7:35; Лук. 11:31		2 Петр. 3:15	2 Кор. 1:12	
Иоан – няма.		1 Иоан – няма.	Галатяни – няма.	
		2 Иоан – няма.	Еф. 1:8; Еф. 1:17	
			Филипяни – няма.	
		3 Иоан – няма.	Кол. 1:9; Кол. 1:28; Кол. 2:23; Кол. 3:16	
		Иуда – няма.	1 Солуняни – няма.	
			2 Солуняни – няма.	
			1 Тимотея – няма.	
			2 Тимотея – няма.	
			Тита – няма.	
			Филимона – няма.	
			Евреи – няма.	

С показаното таблично оформление на Новозаветните цитати се стига до извода, че обяснението за мъдростта в Новозаветната пирамида на ценностите заема ключово място. В учението на Иисус Христос се разглежда като дълбоко богословско понятие, което се свързва с мъдростта от Бога, с пример от Христовото мъдрост, изразено със спасителното осмисляне от хората. В догматично естество става ясно, че мъдростта не е подвластна на човешка логика, а е изява на Божията воля, като част от спасителния план за човечеството.

ЧОВЕШКОТО СМИРЕНОМЪДРИЕ

Смиреномъдрието е една от най-важните нравствена добродетели и зависи от отношението към Бога. Чрез Бога са постижими всичкото знание, разбиране и осмисляне на миналото, сегашното и бъдещето. Съответно близкото общуване с Него, в отношения на вяра, любов и послушание, води човека до тайните Му вселения: *„Тайната Господня е с онези, които му се боят тям открива Той Своя завет...“* (Псалм, 24:14) (Bibliia, 1998, р. 641).

В Новия Завет се потвърждава, че източникът на мъдростта е Бог, в трите Си ипостасни лица – Отец, Син и Святия Дух. За Божествената Троица се говори в Библията като начало и източник на мъдростта. Духовната ценност – мъдростта, се възприема и като дар от Светия Дух, което потвърждава неговата личностна същност. Той е част от Божията премъдрост, която дарява и на вярващите, *„защото одному се дава чрез Духа слово на мъдрост, другиму – слово на знание, чрез същия Дух“* (1 Кор. 12:8) (Bibliia, 1998, р. 1416). Христос говори с учениците за идните времена, когато ще са разпитвани от царе и управници, но никой няма да може да им противоречи, *„понеже Аз ще ви дам уста и премъдрост, на която не ще могат противоречи, нито противостоя всички ваши противници“* (Лука 21:15) (Bibliia, 1998, р. 1298).

Следващият важен момент за мъдростта е, че е пряко зависима от човешките взаимоотношения с Всевишния. В Стария Завет страхопочитанието към Господа е определящо относно благоговейното смирение пред Бога, което води към послушание. С това се определя и началото на духовния път към съвършената мъдрост. Най-ясното и категорично изявление в Библията по този въпрос се дава в Соломоновите притчи: *„Начало на мъдростта е страхът Господен; (добре разумяват всички, които се водят от него; а благоговението към Бога е начало на разбиране;) само глупци презират мъдрост и поука“* (Притчи 1:7) (Bibliia, 1998, р. 712), и в същия дух се пресъздава и в *„Начало на мъдростта е страхът Господен, и познаването Светаго е разум“* (Притчи 9:10) (Bibliia, 1998, р. 719). Отправната точка на мъдростта за вярващия е страхът от Господа. Почитането и благоговейният трепет пред Бога водят към послушание. С това се определя и съвършената мъдрост.

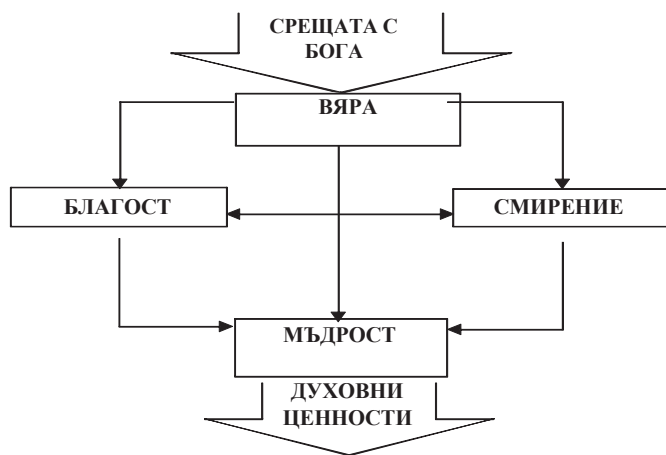
Библията убеждава, че чрез вяра, любов и послушание може да се опознае Бога, да се придобива мъдрост и да се израства духовно във вярата. Когато липсва страхът от Бога, има опасност от духовен провал в гордост, изпада се в прелести и не може да се живее пълноценно. Човек губи правилното си мислене за Него и започва житейския провал, защото: *„Начало на мъдростта е стра-*

хът от Господа; здрав разум имат всички, които изпълняват Неговите заповеди. Неговата хвала ще пребъдва вечно“ (Псалм 110:10) (Bibliia, 1998, р. 692).

В съвременната християнска картина се наблюдава смесване на понятията *мъдрост* и *интелигентност*. Те са разнородни по своята същност, защото духовното разбиране за мъдростта предполага общуване с Бога и придобиване на духовна разсъдливост, християнски умение, емоционална интелигентност, способност за различаване на божествените прояви, смирено съзнание, усещани за благодат. Интелигентността предполага наличие на висока образованост, огромни знания и светско мъдруване. Едното понятие е свързано с практическата религиозност в живота на човека, а другото – с теоретични знания.

В Новия Завет мъдростта е умението да се изпълнява Божията воля. Изкуството да живееш правилно с духовна разсъдителност, житейска мъдрост и просветено мислене. То се оформя по християнска препоръка, за да се придобие и желаното смиrenomъдрие. Това е важна духовно-нравствена цел, която се открива в евангелските повели. В смутни и трудни времена всички са призовани да мислят за ближния, да градят общности, да се съчетават в семейства, да се молят и да се обичат. Но с мъдрост, защото духовната ревност без здравия разум може да доведе до неправилни разбирания и опасни действия. Както казва св. ап. Павел за Израилевия народ: „...*имам свидетелство за тях, че имат ревност за Бога, но не по разум“ (Рим. 10:2) (Bibliia, 1998, р. 1399).*

В осъзнатия християнски живот присъства стремежът към задълбочено осмисляне на божествената мъдрост. Тя винаги е придружена с любов към ближния и желание за добри дела, но и осъзнаване на Христос като източник на светлина, свобода и спасение. За целите на изследването е направен опит за фигурално онагледяване след срещата с Бога, какви са ценностите, които са в пряка зависимост с мъдростта.

Фиг. 2. Новозаветната мъдрост

Търсенето на мъдростта е дълбоко духовно преживяване, свързано със срещата с Бога, който е източник на всяка истина, благодетел и кротост, но само чрез Христос може да се познае в пълнота. Вярващият човек е смирен, може да обича и създава условия за любовта да се развива и укрепва. Това става най-вече чрез поучението да възлюбиш ближния си и поради силата на своето добро чувство, да не правиш на другия това, което сам не би искал за себе си. *„Втора, подобна ней, е: „възлюби ближния си като себе си“. Друга заповед, по-голяма от тия, няма“ (Марк 12:31) (Biblia, 1998, р. 1250).* Практикуващият християнин, който се стреми към смиреномъдрие, е далеч от осъждения. Св. Силуан Атонски пише по този въпрос следното поучение: *„Смирена душа обича и се моли за всички... В нея няма осъждане – само състрадание“.* Нека съвременните християни да проявяват мъдрост и да не осъждат по човешки, а в общността с дух на любов, със смирение и послушание да служат по примера на Христос. Св. Киприан Картагенски казва: *„Не може да има Бог за Отец онзи, който няма Църквата за Майка“.* Светият отец потвърждава, че всички са призовавани с кротост и в тишина да спазват благочестието. Любовта е белегът на Христовите последователи. *„По това ще ви познаят, че сте Мои ученици – ако любов имате помежду си“ (Йоан 13:35) (Biblia, 1998, р. 1317).*

Най-добрата духовна практика за постигане на мъдростта е молитвата. В настоящото динамично ежедневие се прибегва към кратки молитви, които дават бързи резултати и водят до смиреномъдрие. Ето и една примерна такава молитва: *„Господи, утвърди Църквата Си в мир, единомислие и святост. Научи ни да ценим Твоя ред и да почитаме онези, които си поставил над нас. Амин!“.* Целият християнски живот е плод на дълбочинно мъдруване в посока осмисляне на любовта към ближния и желанието за добри дела. Началото на всичко това е свързано със срещата с Бога. Свещеното писание изгражда у човека модели на поведение, качества и навици. Но не всички от тях имат еднаква стойност, а само преживените с разума дават духовния смисъл и усещане за смислен живот в Христос.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Мъдростта обяснява причинно-следствените връзки в космическото мироустройство и решава природните закони. Третира обществените процеси, насочва към божественото творческо начало и търси смисъла на човешкия живот. Съвременният свят е видимо разкрепостен по отношение на свободното изповядване на всичките си убеждения. Хората търсят възможности за духовно развитие чрез вярата си в Бога, която е и белег на мъдростта.

В това кратко изследване се постигна една обща планировка за мъдростта от богословска гледна точка с идея за визуализация на всички стихове в таблицен порядък на базата на Новозаветния текст. Библейските послания за мъдростта са една възможност за осмисляне на Бога, за личностно себепознание, желание за Божие подражание и път към Вечен живот. Представата на съвременния човек за християнската мъдрост е обхваща поради ниската религи-

озна грамотност. За едни е важна духовна ценност, към която се стремят ежедневно за постигането ѝ. Други смятат, че щом са интелигентни, то означава, че притежават и Божията мъдрост, но се оказват в заблуди. В сегашното общество се смята, че щом човек е широко информиран по културни, философски и социални въпроси, то е и религиозно грамотен. Наличието на духовна ценностна криза се обуславя и от ниската емоционална интелигентност.

В християнската догматична мисъл се твърди, че единственото, което води до добродетелност в земния път на човека, е смирението. Нравственият авторитет на Христос помага за придобиване на Божията мъдрост и всеки човек да се осъзнае в правдата и истината на вярата. Новозаветната мъдрост се възприема по различен начин в съвременното общество, но тя е дадена в Божието слово, чиито обещания съществуват извън земното време, културните промени и съвременния прогрес. Думите на Христос са определящи за религиозното културно наследство, защото притежават висока нравствена стойност и са извор на непреходна мъдрост: *„Небе и земя ще премине, ала думите Ми няма да преминат“* (Мат. 24:35) (Bibliia, 1998, p. 1237).

Благодарности: Докладът е написан по повод работата по проект с Договор № НИП-2025-04 „Проучване на застрашеното нематериално религиозно наследство в България: нравствени ценности, свързани с мъдростта“. Благодарности към ръководителя проф. д-р Жоржета Назърска и УниБИТ за възможността поредна година да работим по теми, свързани с духовните ценности.

БЕЛЕЖКИ

1. Платон е древногръцки учен, математик и философ. Ученик е на Сократ, автор на философски диалози и основател на Атинската академия, която е първата институция за висше образование в Западния свят. Наред със своя учител Сократ и с ученика си Аристотел Платон поставя основите на западната философия и наука. Източник: <https://bg.wikipedia.org/> Платон 13.04.2026 г.
2. Аристотел е един от най-големите гении на Античността и е наричан „Баща на науката“. Ученик на Платон и учител на Александър Велики, той е сред малкото личности в историята, изследвали почти всяка тема, достъпна за своята епоха. Източник: <https://bg.wikipedia.org/> Аристотел 13.04.2026 г.
3. Есхил е древногръцки драматург с 90 пиеси (трагедии и сатирни драми), но до нас достигат само седем. Той пръв въвежда втори актьор, намалява партиите на хора и дава преднина на диалога. Заради тези радикални промени е наречен „Баща на трагедията“. Източник: <https://bg.wikipedia.org/> Есхил 13.04.2026 г.
4. Апологетиката е наука, която дава аргументи в защита на християнската вяра. Всеки християнин трябва да може да даде разумно представяне на своята вяра в Христос. Източник: <https://www.gotquestions.org/Bulgarian/Bulgarian-Christian-apologetics.html> 13.04.2026 г.
5. Волтер е Франсоа-Мари Аруе (21 ноември 1694 г. – 30 май 1778 г.) Той е

френски писател и философ, защитник на свободата на словото и религиозната толерантност. Източник: <https://www.vesti.bg/lyubopitno/koj-e-volter-i-kakvo-se-krie-zad-filosofskata-mu-syshtnost> 13.04.2026 г.

6. Поговорки за мъдростта. Източник: <https://akropol.bg/tsitati/pogovorki> 13.04.2026 г.

REFERENCES

- Bibliia (1998). Izdava Svetiia Sinod na Bylgarskata Pravoslavna Cyrkva. Sofia. 1524 p. [БИБЛИЯ (1998). Издава Светия Синод на Българската Православна Църква. София, 1998. 1524 с.]
- Marinov, Boris (2006). Aleksandyr Velichkov. *Narachnik po apologetika*. Sofia, 2006. p. 192 [Маринов, Борис (2006). Александър Величков. *Наръчник по апологетика*. София. 192 с.]
- Попов, Simeon. *Zashto viarvam v Boga* (1997). Sofia: Nov chovek. p. 432 [Попов, Симеон (1997). *Защо вярвам в Бога*. София: Нов човек. 432 с.]
- Pylen biblejski konkordans (2001). Sofia: Nov chovek. p. 1248 [Пълен библейски конкорданс (2021). София: Нов човек. 1248 с.]

THE SPIRITUAL HERITAGE OF NEW TESTAMENT WISDOM

Abstract: *The report presents the wisdom of Christ as a spiritual value in the New Testament heritage. The research is conducted from the standpoint of theology and cultural heritage sciences. The theoretical framework is built on a commentary on the wisdom of Christ, expressed in the New Testament.*

The scholarly premise is to present wisdom within a Christian dogmatic framework by citing specific New Testament verses. The research methodology focuses on examining wisdom as an intangible cultural value that each individual personally recognizes and cultivates. An important scientific task is to present wisdom in tabular form. It is considered as an intangible cultural value, manifested in dogmatic Christian views. The conclusions are drawn based on the original New Testament concepts of wisdom and current life needs, in the context of religious heritage.

Keywords: *spiritual value; New Testament wisdom; religious heritage; contemporary ideas; the teachings of Christ*

Senior Chief Assist. Prof. Svetla Shapkalova, PhD

ORCID, 0009-0000-1965-7908

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: s.shapkalova@unibit.bg